

STRIHÓ KRISZTINA

A hagyományos kereskedelmi jogtól az e-kereskedelemig

avagy: „A talicskás embertől a
légi fuvarozásig”

I. Bevezető

A globalizáció erősödésével és folyamatos térnyerésével óriási mértékben megnőtt világszerte a logisztikai és a szállítási igény. Vonatkozik ez a légi szállítástól kezdve, a vasúti, a közúti és a tengeri szállításra egyaránt.

E tendencia hatása leginkább a Csendes-óceáni térségben tapasztalható az ipari és szolgáltatási ágazatok csillapíthatatlan nyersanyag-és félkésztermék felvételével. Ez az alapanyag szükséglet új kihívások elé állítja az egyes piacokat és a (különösen) kínai gazdasággal szoros kötődésben lévő logisztikai cégeket. A világ fejlettebb és kevésbé fejlett feltörekvő piacú országai olcsó munkaerejükkel a munkaigényes beruházások és szervezések döntő többségét magukhoz csalogatják. Olyan alacsony munkabéreket ajánlanak részfeladatok elvégzéséért, hogy megéri a félkész termékeket ezen országokba szállítani, majd onnan a késztermékeket világszerte teríteni.

A hazánkban is képviselttel rendelkező nemzetközi szállítványozási cégek gyűjtő vagy gyűjtő speciális járataikkal az egész világot behálózzák, és a feladathoz kiképzett speciális személyzetükkel garantálják bármilyen különleges szállítványozási feladat pontos lebonyolítását. Olyan technikai háttérrel rendelkeznek, hogy a raktár nélküli programozott gyártás szervezéséhez képesek a világ másik oldaláról szükséges anyagokat biztosítani.

Az érintett cégek működésének előfeltételeként elérték a partner országokban a szükséges gazdasági és jogi környezet kialakítását, továbbá az adminisztratív hátteret is biztosították.¹

¹ Korábban az államigazgatási szervek a szabályok szó szerinti betartásán (betartatásán) kívül semmire se (így a multinacionális cégekre se) voltak tekintettel. Ezt az AUDI egy kézlegyintéssel elintézte. Például több napos ünnepeken kész AUDI motorokkal teli szerelvények várakoztak Hegyeshalmon, megakasztva ezzel a folyamatos termelést. Az AUDI ultimátumot adott a magyar

E nagy multinacionális (logisztikai) cégek, mint a Kühne und Nagel, a Willi Betz, a Reinart vagy a DHL, részvénytársasági formában működnek. Sikeres tevékenységükkel tőkeemelés formájában hatalmas eszköztárat tudnak működtetni/felhalmozni, a teherszállító repülőgépektől a konténerszállító hajókon át a kamion flottákkal bezárólag. Ezek a cégek képesek arra, hogy egy európai gyártású, Amerikában meghibásodott drága luxusautó a megrendelést követő napon pótalkatrészhez jusson.

Ehhez a teljesítményhez szinte a katonáival egyenlő fegyelmet és pontosságot kell megkövetelni. Nem csoda, hogy ezek a cégek a szakszervezet szó hallatán is mereven elzárkóznak és inkább háttéralkukat kötnek alkalmazottaikkal, mintsem beengedjenek a kapukon belülré egy olyan szervezetet, amely az esetleges demonstrációival piacvesztésre kényszerítené őket. Jellemző ezekre a cégekre továbbá, hogy valamilyen egyéb profilú tőkeerős világcég árnyékából nőttek ki vagy ezek leányvállalataként működnek, mint pl. a DHL a német posta leányvállalata.

Magyarországon már a rendszerváltást megelőzően megjelentek e cégek képviselői irodái, majd az azt követő 10–15 évben egyre nagyobb lendülettel vettek részt e globalizációs folyamatban. Az Európai Unióhoz való csatlakozásunk óta pedig a hazaival azonos, sőt sok esetben jobb feltételeket biztosítanak.

Jellemző e logisztikai és fuvarozó cégekre, hogy komoly raktározó és átrakó bázist üzemeltetnek, export- és import tevékenységet folytatnak (pl. Vog /Bük/).

Hazánk egyébként mezőgazdasági jellegénél fogva ebben a nagy nemzetközi szállítmányozási „boom”-ban elsősorban tranzitországhként van jelen.

Egy-két kiugró iparvállalattól eltekintve a világ összteljesítményében elenyésző a mi részünk (az is főként szemétkerakóként!).

II. A kereskedelmi jog

1. A kereskedelmi jog kialakulásának története hazánkban

Az ókorban még nem különült el az általános magánjogi rendelkezésektől a kereskedelmi jogra vonatkozó speciális joganyag. Természetesen már abban az időben is voltak kereskedők és sor került kereskedelmi ügyletek lebonyolítására. A magánjog mellett azonban csak a középkorban fejlődött ki a kereskedelmi jog, mint különös jog. Kialakulását számos, elsődlegesen gazdasági körülmények indokolták és segítették elő. A rendi társadalom természetes velejárójaként a kereskedők körében is megjelent sajátos jogállásuk külön jogszabályban való deklarálása iránti igényük. Másrészt a római jog és az egyházjog kereskedelem-ellenes intézkedéseivel szemben ily módon kívántak fellépni a vállalkozók érdekeik hatékony érvényesítése jegyében. Harmadrészt a gazdaság dinamikus fejlődése az

államnak az azonnali megoldásra, különben haladéktalanul bezárja a győri gyárat és leállítja a termelést. A kormányzat meghátrált...

általános magánjogi rendelkezésekhez képest sokkal rugalmasabb szabályozást igényel. Szokásjoguk rögzítésével párhuzamosan testületi alapszabályok (céhszabályok) szerint működő szervezetekbe (céhekbe) tömörültek. Majd a kereskedők joga megerősítésre került a városi hatóságok által (városi statutumok formájában), és a szakbíróóságok is ez alapján jártak el.

Az uralkodónak is a rendezettség volt az érdeke, hiszen így biztos és kiszámítható jövedelemre számíthatott.

E jogintézmény speciális szintű megjelenését széles körű alkalmazása és rohamos fejlődése követte a Kereskedelmi törvény (Kt.) hatályba lépéséig. Azonban csak az 1723. évi LIII. tc.-kel került sor hazánkban az első kifejezetten kereskedelmi témájú jogszabály elfogadására. A kereskedelmi könyvek rendszeres vezetéséről szóló törvénycikk rendelkezett a könyvvezetés kötelezettségéről és a kereskedelmi könyvek kivételes bizonyító erejéről.

A 18. század végére tehető a magyar kereskedelmi jogi kodifikációs folyamat kezdete. A Curia 1786-ra dolgozta ki javaslatát a kereskedelmi és váltótörvény egységesítéséről, amely azonban nem emelkedett törvényerőre.

A több mint negyven évvel későbbi kezdeményezés sem lépett túl a törvényjavaslat szintjén.²

Azonban a gazdasági fejlődés következtében elengedhetlenné vált a kereskedelmi és váltójogi rendelkezések egységes szabályozása. Az országgyűlés az 1839/40-es években újabb, külön testületet bízott meg a kodifikáció elvégzésére. Országgyűlési hatáskörben kerültek elfogadásra az első jelentősebb gazdasági tárgyú jogszabályok, így a fuvarosokról is (1840. évi XX. tc.).

Majd 1872-ben Apáthy István kapott megbízást a Kt. elkészítésére, amely tervezet megvitatását követően törvényerőre emelkedett az 1875. évi XXXVII. törvénycikként.³

A nagy léptékkel fejlődő gazdasági folyamatok, a klasszikustól eltérő újfajta jogügyletek „jogi követésének” szándékával a jogalkotó több mint 100 külön törvénnyel egészítette ki a Kt. rendelkezéseit.⁴

Nagy lökést adott a kereskedelem fejlődésének a zsidóság teljes jogú polgárrá válása. A majd 1000 éves korlátozások lazításával, megszüntetésével a zsidóság a maga nemzetközi kapcsolatrendszerét felhasználva, rátermetségével és sikerorientáltságával óriási lendületet adott a kereskedelemnek. Olyan szegmenseket, termékeket vezettek be, amelyek a helyi lakosságnak eszébe sem jutottak, így szereztek apró dolgok révén pénzt, profitot. Például hazánkban a hagymatermesztést nyolc zsidó család honosította meg, majd mint tudjuk világsikerre vitték (szárított hagymát szállítottak Argentínától Nagy-Britanniáig), amire azonban a makói paraszt nem lett volna képes.

² 1827. évi VIII. tc. Palugyai Imre nyitrai püspök javaslata.

³ A Kt. Magyarországon 1876. január 1-én, Horvát–Szlavonországban 1880. január 1-én lépett hatályba.

⁴ Például a fuvarozásra, a tőzsdére és a bankügyletekre vonatkozókkal.

2. A kereskedelmi jog fogalma, tárgya és jogforrásai

Kereskedelmi jog alatt értendő azon speciális normáknak az összessége, amelyek a kereskedelmi ügyekre irányadó rendelkezéseket tartalmazzák.⁵ A fogalmi elemként szereplő *kereskedelmi ügy* kétféle értelemben közelíthető meg. A tág értelmezés szerint minden olyan ügy (jogviszony) kereskedelmi ügynek minősül, amely a kereskedelem folyománya, függetlenül attól, hogy különös szabályok kerültek-e elfogadásra. Szűk értelemben viszont kizárólag azok az ügyek tekinthetők kereskedelmi ügynek, amelyre speciális jogszabályok vonatkoznak.⁶

Más szakirodalom szerzője is a Kt. alapján közelíti meg a *kereskedelmi jog* fogalmát, hiszen a kereskedelemre vonatkozó különös jogszabályok összességével azonosítja e jogterületet, bár egy kicsit bővebben kifejti a meghatározást. A szerző hivatkozott tanulmányában külön jogágként nevesíti a kereskedelmi jogot, hangsúlyozva azt a tényt, hogy kereskedelmi jogról kizárólag akkor beszélhetünk, ha az alkalmazandó különös szintű normák önálló – az általános szabályoktól elkülönült – rendszert alkotnak.⁷ A kereskedelmi jog önállósodása létjogosultságát számos érveléssel támasztja alá, így

- a kereskedelemmel olyan különleges jogviszonyok, és jogintézmények jelennek meg, amelyek nem illeszthetők be a hagyományos köz- és magánjogi struktúrába;
- e területet a klasszikus jogügyletekhez képest sokkal intenzívebb fejlődés jellemez, amely az általános szintű szabályozásnál alkalmazott megoldások helyett rugalmasabb jogi háttér létét teszi szükségessé, például preferálja a nyitott törvényhelyeket, az alakszerűség háttérbe szorul a kölcsönös hit és bizalom mellett (*bona fides*, *Treu und Glauben*), így viszonylag rugalmasan képes követni a gazdasági élet újabb és újabb igényeit;
- a forgalom biztonságát helyezi előtérbe, így az egyedi érdekek érvényesülésének kevéssé enged teret a jogalkotó, ezért az általános szabályokhoz képest plusz garanciális szabályokat kell elfogadni;
- az előbb felsorolt jellegzetességek következtében jelentős szerepet tölt be a szokás, ami elősegítheti a nemzetközi szintű együttműködést.

A *kereskedelmi normáknak két nagy területe van*, egyrészt a kereskedőkre alkalmazandó szakaszok, másrészt a kereskedelmi ügyletekre irányadó szabályok.⁸

⁵ LÉVY BÉLA: A kereskedelmi jog elhatárolásának kérdése kereskedelmi törvényünk revisioja szempontjából. *Magyar Jogászegyleti Értekezések*, 180. XX. kötet 9. füzet. Budapest, Franklin-Társulat Könyvnyomdája. 1900, 215. p.

⁶ Uo. 216. p.

⁷ NAGY FERENC: *A magyar kereskedelmi jog kézikönyve különös tekintettel a bírói gyakorlatra és a külföldi törvényhozásokra*. I–II. kötet. Az Athenaeum irodalmi és nyomdai R.-T. Kiadása, Budapest, 1913, I. rész 1–2.

⁸ LÉVY: i. m. 217. p.

A hagyományos felépítéstől eltérően a meghatározást követően nem a jogforrásokra térek ki, hanem a kereskedelmi jog tárgyára.

A kereskedelmi jog tárgyának ismertetésekor már nem egészen egységes az általam feldolgozott szakirodalom. Hiszen Kuncz Ödön gyakorlatilag szinonimaként használja a kereskedelmi ügy és a kereskedelmi ügylet kifejezést: az 1922-ben „A magyar kereskedelmi- és váltójog” címmel megjelent tanulmányában a kereskedelmi jog tárgyaként a kereskedelmi ügylet jelöli meg, azonban ugyanebben a bekezdésben már kereskedelmi ügyletnek nevezi azt. Míg az 1944-es tankönyvében határozottan a kereskedelmi ügylettel azonosítja azt.

Nagy Ferenc „A magyar kereskedelmi jog kézikönyve különös tekintettel a bírói gyakorlatra és a külföldi törvényhozásokra” című művében markánsan elhatárolja egymástól a két kifejezést tartalmi és rendszerbeli helyük (kereskedelmi ügy I. kötet, kereskedelmi ügylet II. kötet) alapján is. Álláspontja szerint a kereskedelmi jog tárgya a kereskedelmi ügy, amely a kereskedelemből eredő ügyleteket jelenti.⁹ A Kt. nem határozza meg a kereskedelmi ügy fogalmát, és nem is sorolja fel a hatálya alá tartozó jogviszonyokat. Gyakorlati nehézséget okozhat, hogy a jogalkotó a kereskedelem fogalmát sem határozta meg.

Nagy szerint a kereskedelmi ügyek elsősorban a kereskedelmet tartalommal megtöltő kereskedelmi ügyletekből származnak.¹⁰ Az irányadó jogszabály nem határozza meg egzaktan a kereskedelmi ügylet fogalmát, melynek hátterében az állandó változásban lévő gazdasági folyamatok állnak. A fejlődéssel együtt járó újabb igények, újabb jogviszonyok jogtechnikailag nyitott törvényhely alkalmazásával vonhatók a Kt. hatálya alá. A Kt. a következő ügyleteket nevesíti (258–260. §):

- áruk vétele továbbadás szándékával (akár át- vagy feldolgozott formában is);
- szállítási megállapodások;
- kereskedelmi forgalomban lévő értékpapírok vétele (akár továbbadás szándékával is);
- biztosítás-szerződések;
- tengeri fuvarozás és hajó kölcsönök kötése;
- ingó dolgok át- vagy feldolgozása harmadik személy számára;
- bank- és pénzváltóügyletek;
- bizomány, szállítmányozás, fuvarozás és a személyfuvarozó intézet által kötött ügyletek;
- közraktárak ügyletei;
- kiadó- és nyomdaügyletek;
- termelők saját terményeinek át- vagy feldolgozása és a bányaipar;
- kereskedelmi ügyletek közvetítése;
- a kereskedők által, a tevékenységük ellátása érdekében kötött megállapodások.

⁹ NAGY: i. m. I. rész 28.

¹⁰ Uo.

Jól látható a felsorolásból, hogy nem csak a szoros értelemben vett kereskedelmi ügyletek tartoznak a Kt. hatálya alá, hanem a jogalkotó kiterjeszti az ipar és a mezőgazdaság területére is.

A szakirodalom egységesen különbséget tesz tárgyi, vagy abszolút és alanyi, vagy relatív ügyletek, valamint a vegyes modell között. A tárgyi kategória szerint a kereskedelmi ügylet hatálya alá tartozik a jognyilatkozat, amennyiben meghatározott objektív ismérvek alapján, függetlenül a jogviszony alanyaitól e körbe sorolható. Az „alanyi csoportba” tartozó ügyletek csak abban az esetben nyerhetnek kereskedelmi minősítést, ha olyan személy köti, aki ezekkel iparszerűleg foglalkozik. A harmadik megközelítés pedig ötvözi a két alaptípust, mint a 19. század végi magyar jogalkotás. További kritérium alapján is csoportosíthatóak a Kt-ban felsorolt ügyletek aszerint, hogy a kereskedői hivatás szempontjából milyen jelentőséggel bírnak a kereskedelmi ügyletek. Alapügyletnek nevezünk minden olyan ügyletet, amely a kereskedői minőség megszerzéséhez szükséges. Járulékos, vagy mellékügylet pedig, amely már létező kereskedőtől származik. Az alapügyleteket taxatív felsorolta a jogalkotó, amelyek közül tárgyilagos például az áruk s általában ingó dolgok vétele vagy egyébkénti megszerzése átdolgozási, vagy feldolgozási céllal; utasok vagy javak tengeren leendő fuvarozásának elvállalása és hajókölcsönök kötése stb.. Alanyi alapügylet az ingó dolgok fel- vagy átdolgozásának elvállalása kívülálló harmadik személy javára, feltéve, hogy az átvállaló üzlete a kisipar körét meghaladja; a bizományi, szállítmányozási és fuvarozási ügyletek, amennyiben a bizományos, szállítmányozó, fuvarozó iparszerűleg foglalkozik vele; közraktárak ügyletei; a kereskedelmi ügyletek közvetítése stb. A mellékügyletek csak általános ismérvek alapján lettek meghatározva, amelyek lényege, hogy a kereskedő az üzlet megindítása érdekében kénytelen kötni. Mivel nem képezik az iparszerű tevékenységének részét, jogilag járulékosak, hiszen nem a „mellékesen” kötött ügyletektől függ a kereskedői minőség megszerzése.

A kereskedelmi jog által szabályozott másik kérdés a kereskedelmi ügyletek mellett a kereskedő. Két lehetséges megközelítés létezik: a formális és a materiális. Az utóbbi, anyagi rendszerben a jogalkotó a foglalkozás tárgyából kiindulva kereskedőnek tekinti azokat, akik kereskedéssel foglalkoznak. Az alaki megközelítés esetén viszont konkrét, jogszabályban rögzített ismérvekhez kell kötni a kereskedői minőség megszerzését (pl. nyilvántartásba való bejegyzéshez kötés). A Kt. alkalmazásában kereskedő az, aki saját nevében kereskedelmi ügyletekkel foglalkozik iparszerűleg (3. §). A kereskedővé válás érvényessége nincs alaki feltételhez kötve, azonban az alkalomszerűség nem fér bele a kereskedői minőségbe. Alkalomszerű, eseti kereskedői tevékenység esetén alkalmi egyesülés keletkezik (konzorcium, szindikátus, kartell vagy konzern). Kereskedőnek minősíti a jogalkotó a négy kereskedelmi társaságot is (Kt. 61. §): a közkereseti társaságot, a betéti társaságot, a részvénytársaságot és a szövetkezetet (a korlátolt felelősségű társaság csak 1930-ban honosodott meg hazánkban).

A kereskedelmi jog forrásai

Elsődlegesen a Kt. rendelkezéseit kell alkalmazni. A kereskedelmi törvénybeli joghézag esetén a szokás a követendő, harmadsorban pedig a magánjog általános szabályai (Kt. 1. §).

Míg egy 1922-es tanulmány szerzője szerint a szokás kizárólag abban az esetben nyújthat segítséget a jogalkalmazónak, ha sem a Kt. sem más általános szintű magánjogi jogszabály nem tartalmaz az adott életviszonyra rendelkezést.¹¹

III. A fuvarozási jog

Összehasonlítva a fuvarozásra irányadó Kt-beli rendelkezéseket a Ptk-ban¹² meghatározottakkal megállapítható, hogy e jogintézményt szinte változatlanul átemelte a jogalkotó. Ezen oknál fogva a 19. század végi szabályok bemutatása során zárójelben a jelenleg hatályos jogszabályhelyeket tüntetem fel. Érdemi módosítás a Ptk. kodifikációs folyamatának eredményeként várható.

1. A fuvarozás fő kategóriái és jogforrása

A fuvarozás kifejezést gyűjtőfogalomként használja a szakirodalom, mely magába foglalja áruk, személyek, csomagok, levelek, és hírek továbbítását egy a szerződő felek által pontosan megjelölt helyre, a jogügylet teljesítésének helyére. Ez egy komplex jogterület, hiszen több jogintézményt foglal magába, így a felelős őrzést, esetlegesen bérletet a fuvarozáshoz igénybe vett eszközök vonatkozásában és vállalkozási jelleget is.

A fuvarozás alapvető jogforrásaként a Kt. jelölhető meg, illetve bizonyos területei esetén a különös szintű jogszabály háttér joganyagaként funkcionál a lex specialis derogat legi generali általános jogelvnek megfelelően. Mint a vasút vonatkozásában, ahol speciális jogszabályként került elfogadásra az Üzletszabályzat vagy a posta ügyletei kapcsán az egyetemes postaszabályzat¹³ és a postáról szóló¹⁴ törvénycikk megelőzi a Kt. rendelkezéseit.

A fuvarozásnak két nagy csoportja különböztethető meg a közvetett tárgya alapján, a személy- és az áru fuvarozás. További kettő pedig a teljesítés körülményének (közegének) figyelembe vételével, a szárazföldi és a vízi fuvarozás. Az utóbbi kategóriák alosztályokra tagolhatóak, a szárazföldi közútra, vasútra és légre, míg a vízi belvízre és tengerire.¹⁵ E dolgozatban kizárólag a

¹¹ KUNCZ ÖDÖN: *A magyar kereskedelmi- és váltójog tankönyve*. Budapest, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata 1944 18–21. p.

¹² 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről.

¹³ 1935. évi XIII. tc. az Egyetemes postaszabályzatról.

¹⁴ 1936. évi XXXV. tc. a postáról.

¹⁵ Lásd Melléklet.

szárazföldi fuvarozás egyik ágával kívánok részletesen foglalkozni, az áruk továbbítására irányuló közúti fuvarozással. Az e területre irányadó rendelkezésekhez képest a vasúton történő teljesítésre a jogalkotó kivételes szabályokat hozott, hiszen plusz fogyasztói jogok garantálásával igyekezett kompenzálni a vasút vállalat monopóliumhelyzetéből adódó erőfölényes pozícióját.

2. A közúti áru fuvarozás-fogalma, jellemzői

a) Meghatározása

„Az áru fuvarozási szerződéssel a fuvarozó ellenszolgáltatás (fuvardíj) fejében arra vállal kötelezettséget, hogy a feladó által neki átadott árut a rendeltetés helyére elviszi és azt ott az átvevőnek átadja”¹⁶ (Ptk. 488. §).

Érvényesül a kötelmi jog alapvető tétele, a szerződési szabadság elve. Tehát a felek eldönthetik diszkrecionális jogkörükben, hogy egyáltalán kötnek-e szerződést és amennyiben kötnek, kivel, mikor és milyen tartalommal teszik.

Összehasonlításképpen megemlítem, hogy a vasúton történő fuvarozás vonatkozásában a fuvarozási kényszer elve érvényesül, amely magában foglalja a szűk értelemben vett fuvarozási kötelezettséget, a sortartás elvét a teljesítéssel összefüggésben és az egyenlő elbánás elvét.

Az áru fuvarozási szerződés konszenzuális, alakszerűtlen kontraktus, mely ennek megfelelően létrejöhet szóban, írásban vagy ráutaló magatartással is. Amennyiben a fuvarozó írásbeli formátumot követel, a feladó köteles fuvarlevelet¹⁷ kiállítani, amely bizonyítja a fuvarozási szerződés létrejöttét.¹⁸ A kísérő okiratként szolgáló dokumentumnak az alábbi, Kt. által meghatározott kellékeket kell tartalmaznia (Ptk. 489. §):

- az áru megjelölése minőségi, mennyiségi és egyedi jellemzői segítségével;
- a fuvarozó neve, lakóhelye;
- a feladó neve, az átvevő/címzett neve;
- az áru rendeltetési helye;
- fuvardíj;
- felek közötti egyéb, a teljesítéssel összefüggő megállapodások;
- a fuvarlevél keltezése.¹⁹

¹⁶ KUNCZ: i. m. 536. p.

¹⁷ Vasúti fuvarozásnál az ajánlat érvényességi feltétele.

¹⁸ Fuvarozási szerződés létrejöttének nem feltétele a fuvarlevél kiállítása. A fuvarlevél kiállításának elmaradása nem érinti a szerződés érvényességét. A fuvarlevél azonban – az ellenkező bizonyításáig – hitelt érdemlő módon bizonyítja a fuvarozási szerződés létrejöttét (BDT 2005. 1152).

¹⁹ KUNCZ: i. m. 533. p.

b) Alanya (Ptk. 488. §)

A közúti árufuvarozás esetén az alapul szolgáló adásvételi szerződés hárompólusú jogviszonnyá egészül ki a fuvarozási szerződés által. Főszabály szerint harmadik személy javára kötött jogügyletnek minősül, melynek alanyai a fuvarozó, a feladó és a címzett/átvevő.

Fuvarozónak tekinthető az a jogalany, aki üzletszerűen foglalkozik a fuvarozási jellegű kontraktusok megvalósításával, továbbá vállalata terjedelmétől függetlenül az a kereskedő, aki időszakonként ismétlődő/visszatérő jelleggel végez ilyen tevékenységet.

A feladó a fuvarozási szerződés vonatkozásában a fuvarozó szerződő partnere, továbbá az alapügyletként szolgáló adásvételi szerződés esetén az átvevővel/címzettel kerül jogviszonyba.

Az átvevő/címzett az adásvétel vevői pozícióját tölti be a feladóval szemben, valamint a járulékos fuvarozás alapján a fuvarozó a címzett részére köteles teljesíteni a szerződést.

c) Tárgya

Közvetlen tárgya: az áru (a küldemény) rendeltetési helyére történő továbbítása és ott annak kiszolgáltatása.

Közvetett tárgya: áru, amely forgalomképes ingó dolog.

d) Tartalma (Ptk. 490–505. §)

Elmondható, hogy mindaz a körülmény, amelyet a fuvarozó jogosultságként érvényesíthet, a feladó vonatkozásában kötelezettségként jelenik meg, hasonlóan a fuvarozót terhelő kötelezettségek a másik felet/jogalanyt jogosultságként illeti meg. Ezért az árufuvarozási jogviszonyt kizárólag a fuvarozó szemszögéből tekintem át.

A fuvarozót a következő kötelezettségek terhelik [Ptk. 491. § (2)–497. §]:

- együttműködési kötelezettség;
- fuvarozási kötelezettség (átvételi kötelezettség és a szerződésszerű teljesítés megkezdése);
- őrzési kötelezettség (az áru átvételétől a címzett részére történő kiszolgáltatásig);
- kiszolgáltatási kötelezettség (a szerződésben meghatározott rendeltetési helyen a címzett számára és ezzel összefüggésben meg kell állapítania az átvevő személyazonosságát kellő gondossággal).

A fuvarozót megillető jogok [Ptk. 490–491. § (1), 492. § (2)]:

- a feladó aktív közreműködése (az áru fuvarozásra alkalmas legyen, így a vám- és adóköteles árukat el kell látnia megfelelő kísérő iratokkal a feladónak, értelemszerűen a fuvarozó mindezt követelheti);

- fuvardíj (követelésének alapja a fuvarozás teljesítése; a felek által megállapított mértékben követelheti, megállapodás hiányában pedig a helyi szokás az irányadó);
- a fuvarozással összefüggő szükségképpen és hasznos költségeinek megtérítése [Ptk. 499. § (1)];
- törvényes zálogjog illeti meg az áruk vonatkozásában a fuvarozási szerződésből eredő követelése erejéig (az áru kiszolgáltatásának időpontjában szűnik meg ez a joga) [Ptk. 499. § (2)–(4)];
- utánvételi jog, amennyiben a feladó rendelkezése folytán a fuvarozó az átvevőnél hajthatja be követeléseit utólagosan (ilyen esetben a feladóval szemben csak második sorban érvényesítheti követeléseit-feltételes igényérvényesítés).

A fuvarozó felelősségét három esetre vonatkozóan szabályozza a Kt. [Ptk. 500–502. §, 492. § (3)]:

1. az áru elvesztése, megsérülése (a fuvarozó az áru átvételétől annak a rendeltetési helyen történő kiszolgáltatásáig felel az áru elvesztéséből és megsérüléséből eredő károkért, kivéve az erőhatalom (*vis maior*) által okozott károkért, az áru természetes minőségéből²⁰ és a nem látható hiányos csomagolásból eredő károkért sem felel²¹);
2. a fuvaridő elmulasztása (a fuvarozó felel a kikötött, ennek hiányában a szokásos fuvaridő elmulasztásából eredő károkért, kivéve, ha bizonyítja, hogy a rendes fuvarozó gondosságával nem tudta elkerülni a késedelmes teljesítést);
3. „alkalmazottakért” való felelősség (a teljesítéshez igénybe vett 3. személyért felelősséggel tartozik²²).

A fuvarozót csak kivételes esetben lehet felelősségre vonni a szerződés szerű teljesítést követően (áru átvétele és a fuvardíj kifizetése után), amennyiben a hiány vagy a sérülés nem volt látható és bírói szemlén igazolják annak tényét, hogy az értékcsökkenést eredményező kár az áru feladása és kiszolgáltatása közötti idő alatt következett be.²³

A címzett/az átvevő törvényes jogai [Ptk. 492. § (2)]:

²⁰ Fuvarozási szempontból törekenységen az árunak azt a belső természeti tulajdonságát kell érteni, amelynél fogva ütődés, nyomás, rázkódás, hőmérséklet-változás vagy egyéb –a fuvarozással együtt járó- behatások és igénybevételek következtében az áru az általános tapasztalat szerint török (GK 64.).

²¹ A fuvarozásra feladott küldemény továbbítására vonatkozó utasításnak minősül az, ha a fuvaroztató a feladás alkalmával elismeri a csomagolás hiányosságát (BH1986/7/290.). Azonban nem értékelhető a fuvarozó javára a felelősség alól mentesítő külső okként a rakodáskor már észlelhető olyan természeti körülmény, amellyel a fuvarozás során is számolnia kellett (BH 1982. 302.).

²² Az ún. közvetett fuvarozók (kvázi alfuvarozók) vétkes magatartásáért úgy felel, mintha maga járt volna el.

²³ Egy éves elévülési határidő áll rendelkezésre az igény érvényesítésére.

- utasítási jog a fuvarozóval szemben;
- idő előtti teljesítés követelésének joga, amennyiben a feladó felhatalmazta erre;
- teljesítéshez kapcsolódó követelési jog (fuvarlevél kiadása, az áru kiszolgáltatása és kártérítés iránt).²⁴

e) A szerződés módosítása, módosulása

A feladó egyoldalú jognyilatkozatával módosíthatja az áru fuvarozási szerződés tartalmát az áru kiszolgáltatásáig, amely a következő körülményekre irányulhat²⁵ (Ptk. 496. §):

- az áru visszaszolgáltatása a feladónak;
- teljesítés a szerződésben meghatározott címzetten kívüli harmadik személy részére történjen;
- a fuvarozó által teendő biztonsági intézkedések.

A szerződés módosulása a felek akaratától függetlenül beálló teljesítési akadályok esetén következik be. A módosulást előidéző körülményeknek két csoportja különböztethető meg, a fuvarozási és a kiszolgáltatási akadályok. Az előbbi kategória ismertebb esetei a természeti események, az üzemi zavarok és a hatósági intézkedések, míg az utóbbiba tartozik, ha a címzett megtagadja az átvételt vagy nem található a megadott rendeltetési helyen, továbbá ha kétséges az áru mibenléte (Ptk. 494. §).

f) Megszüntető jogi tények

- teljesítés;
- az áru letétbe helyezése és elárverezése;²⁶
- lehetetlenülés;
- a felek kétoldalú megszüntető jognyilatkozata;
- a feladó egyoldalú visszalépése.

IV. Összegzés

Már az ókori civilizációknál is felmerült az igény a földrajzilag nem egy helyen lévő felek között a szerződéskötés igénye. Az adott kor fejlettségének megfelelően igyekeztek a jogügyleteket megkötni és lebonyolítani. Gondoljunk például a postagalambokra vagy a bizalmi emberekre, a futárookra.

²⁴ Feltételei: a feladó eltérő rendelkezésének hiánya, az átvevő teljesítse kötelezettségeit a fuvarlevél alapján.

²⁵ A rendelkezési jog kivételesen az áru tulajdonosát illeti meg, amennyiben feladási vevény kiállítására került sor.

²⁶ Esetei: a címzett nem található, vagy megtalálható, de megtagadja az átvételt, vagy kétséges az áru mibenléte.

Mintegy 50–100 évvel ezelőtt a távolság problémáját a fuvarozás oldotta meg, majd a távközlő eszközök megjelenése és széles körben történő elfogadottsága. Napjainkra talán a leggyakrabban alkalmazott ilyen eszköz a világháló. Az elektronikus kereskedelem esetén az értékesítésen van a hangsúly, amely rendszerint kizárólag az on-line módon megindított folyamatot jelenti a gyakorlatban. Emellett azonban további lehetőségeket is magában foglal, így a hálózati szereplők közötti kereskedelmi ügyintézés; a digitális tájékozódást, az egyszerű fogyasztó elküldheti az ajánlattételi felhívásra az ajánlatát és elektronikus úton értesülhet annak elfogadásáról; a megrendelésen túl bizonyos áruk esetén a teljesítés is megvalósulhat elektronikus eszközök igénybevételével; végül az ellenszolgáltatás teljesítése, vagyis a fizetés is nyújtható ily módon, amennyiben a virtuális áruház lehetővé teszi. E jogterület újszerűségéből eredően az elektronikus kommunikációs eszközök alkalmazása egyáltalán nem mentes a problémáktól, ellentmondásoktól és joghézagok lététől.

Lássunk néhány megoldásra váró kérdést.

1. Az irányadó jogszabály egy mindössze 18 §-ból álló törvény,²⁷ mely az európai uniós direktíva egyszerű tükörfordítása,²⁸ vagyis a hazai jogrendszerbe illeszkedő részletszabályok teljesen hiányoznak.
2. A hivatkozott törvény elfogadásával csak látszólag tettünk eleget jogharmonizációs kötelezettségünknek, mivel a Gazdasági és Közlekedési Minisztérium Engedélyezési és Közigazgatási Hivatala az elektronikus kereskedelemmel foglalkozó cégek tevékenységét csomagküldő tevékenységnek minősítette. Márpedig a brüsszeli követelmények egyike az előzetes engedélyezést kizáró elv érvényesítése. Formálisan szerepel is az EK tv-ben, viszont a csomagküldő tevékenység nyilvántartásba vételhez kötött. A közösségi előírásoktól eltérő szabályozás indokául fogyasztóvédelmi szempontok jelölhetőek meg.
3. A hagyományos üzletkötésekkel szemben, melynek során a személyes kontaktus igen nagy szerepet játszik, az új formációnál esetleg nem is azonos nyelvet beszélnek a jogviszony alanyai. A jogügylet szereplői anélkül, hogy egyszer is találkoznának, akár képviselőik útján úgy kötnek mindenféle tárgyú és volumenű szerződést, hogy esetleg különböző kultúrában, jogi környezetben élnek.

Máris felmerül egy komoly morális kérdés: hogyan köthetne bármiféle megállapodást egy USA-beli állampolgár, üzletember, cég egy kelet-(közép) európai féllel jogi biztosítékok nélkül, mikor nálunk az adott szó becsületét nyomaiban sem fedezhetjük fel (a FED, az iszlám).

²⁷ 2001. évi CVIII. törvény az elektronikus kereskedelmi szolgáltatásokról, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről (EK tv.), utolsó módosítás a 2007. évi XCIV. törvénnyel.

²⁸ 2000/31EK sz. irányelv az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem egyes jogi kérdéseiről.

4. Hazánkban sok esetben már eleve olyan indítással szövegezik meg jogászaink a szerződést, hogy azt a későbbiekben „fel lehessen borítani”, már eleve belekalkuláljuk a szerződés megszegésének lehetőségét. Hol beszélhetünk mi egyáltalán szerződéses fegyelemről? Lehet-e így működő- és fejlődőképes, prosperáló gazdaságot építeni?
Hogyan bízhatnánk meg bárkinek az elektronikus aláírásában, tartozzon az bármely minősítési fokozatba.
5. További problémát jelent, hogy az elektronikus kereskedelem sokkal nagyobb lendülettel terjed, mint ahogy azt a jogalkotási mechanizmus követni tudná. A jogász társadalomnak fel kell készülnie a technika ilyen dinamikus fejlődésére, hogy a joghézagok adta visszaélési lehetőségek köztudatban való megfogalmazódása előtt hatékonyan tudjanak fellépni a jogszerűség mellett.
6. Egy a gazdasági reklámtevékenységről szóló törvényben²⁹ foglalt utaló szabály által előidézett joghézag is számos gyakorlati nehézséget okoz. A reklám-felügyeleti eljárás keretében főszabályként a Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőség látja el a gazdasági reklámtevékenységre vonatkozó rendelkezések betartásának ellenőrzését. A megtevesztő és az összehasonlító reklámok megítélését viszont a Gazdasági Versenyhivatal hatáskörébe utalta a jogalkotó, beleillesztve ez által a fogyasztók megtevesztésének tényállásába a Grtv-beli fogalmak kivizsgálását. Azonban, ha az eljárás alá vont magatartása a gazdasági verseny szempontjából csekély súlyúnak minősül, tehát nem nyer versenyjogi minősítést, szankcionálatlanul marad az egyébként fogyasztói érdekeket sértő tevékenység.³⁰

Az elektronikus kommunikációs eszközök, berendezések széles körben történő elterjedésével párhuzamosan a cégek többsége is kénytelen átállni a digitális ügyintézésre, kereskedelemre, amelyet természetesen a vállalkozások könyvelése is követ.

Óriási átrendeződések történtek a nyilvántartás, a kapcsolattartás, pénzügyi- és egyéb szolgáltatások területén. Miközben az információs társadalomnak a vívmányait élvezzük, a nagy hurrá optimizmus fényében nem hallatszanak a figyelmeztető szavak arról, hogy milyen gyökeres átszervezéseket idéz elő a munkáltatói – munkavállalói oldalon, a foglalkoztatási struktúrában ez az új rendszer. Emberek milliói veszítik el biztos megélhetésüket, állásukat a digitális technikai eszközök megjelenésével és alkalmazásával; a hagyományostól eltérő ügyletkötések, a felgyorsult tranzakciók és munkafolyamatok következtében. Az egyik oldalon keletkezett haszon, a másik oldalon növeli a segélyzőnába tartozók számát, hatalmas terhet róva ez által a társadalom aktív tagjaira.

²⁹ 1997. évi LVIII. tv. a gazdasági reklámtevékenységről (Grtv.)

³⁰ STRIHÓ KRISZTINA: Határtalan lehetőségek az elektronikus kereskedelemben. *Acta Conventus de Iure Civili*, Szeged, 2007, Tomus VI.

A fuvarozás csoportosítása

KRISZTINA STRIHÓ

FROM THE TRADITIONAL COMMERCIAL LAW
UNTIL THE E-COMMERCE

(Summary)

By widely spreading of electronic means and equipments of communication, most of the firms/companies are forced to change to digital administration, commerce, which is of course followed by the accounting of enterprises.

There are huge rearrangings in the fields of registration, keeping contacts, financial and other services. While we are enjoying the achievements of the information society, the warning words cannot be sounded in the light of the horray optimism: what kinds of rearranging are caused by this new system in the employment structure. Millions of people lose their sure cost of living and jobs by the appearing and using of digital technical devices; and because of the unusual contract makings, accelerated transactions and workflows.

The profit occured in one side increases the number of people who belong to aid zone, which puts enormous burden on the active members of the society.

